

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
імені Івана Боберського

Кафедра педагогіки та психології

Криштанович С. В.

Лекція 6
ТЕМПЕРАМЕНТ. ХАРАКТЕР
з навчальної дисципліни
„ ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ ”
Для студентів спеціальностей 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Рівня освіти: бакалавр

“ЗАТВЕРДЖЕНО”
на засіданні кафедри педагогіки та психології
“31” серпня 2022 року № 1
Зав.каф _____ В. Ф. Соловйов

© Криштанович С. В.

Тема 7. Темперамент. Характер

План

1. Поняття про темперамент та його властивості.
2. Теорії темпераменту: гуморальна теорія; конституційна теорія Е. Кречмера; конституційна концепція У. Шелдона; фізіологічна теорія темпераменту І. Павлова.
3. Типи темпераменту та їхня психологічна характеристика: сангвініки, холерики, флегматики, меланхоліки.
4. Поняття про характер та його провідні риси. Типологія характеру.

1. Поняття про темперамент та його властивості

Темперамент (лат. *temperamentum* – «належне співвідношення частин») – вроджена стійка властивість людської психіки, одна з найважливіших структурних одиниць психодинамічної організації психічної діяльності, що визначає реакцію людини на інших людей та на події, що з нею відбуваються.

Темперамент є індивідуальною особливістю динаміки (інтенсивності, швидкості, емоційного забарвлення) психічних процесів та станів.

Темперамент становить основу розвитку характеру. З фізіологічної точки зору, темперамент – тип вищої нервової діяльності людини.

Темперамент характеризує динамічність особистості, але від нього не залежить її спрямованість, моральні якості, переконання, зацікавлення, розумові задатки й здібності.

Темперамент як динамічна характеристика психічної діяльності особистості має свої властивості, які позитивно або негативно впливають на поведінку. Розрізняють такі головні властивості темпераменту:

– **Сенситивність** (лат. *sensus* — відчуття) — міра чутливості до явищ дійсності, що мають стосунок до особистості. Рівень цієї властивості визначається співвідношенням потужності значущих для суб'єкта зовнішніх впливів та інтенсивністю його реакцій на ці впливи. Б. Г. Ананьєв вважав, що

сенситивність пов'язана з орієнтувальною рефлекторною діяльністю і є складовою структури темпераменту. Сенситивність, на його думку, являє собою загальну, порівняно постійну особливість особистості, яка є характерною ознакою типу нервової системи людини і яка впливає на схильність людини до різних видів діяльності. Висока сенситивність притаманна меланхолікам, менш сенситивні — сангвініки.

– **Реактивність** (лат. *re* — проти і *activus* — діючий) — це особливість реагування особистості на різноманітні подразники, що впливає на темп, силу та форму відповіді, а найяскравіше — на емоційну вразливість, і відбивається на ставленні особистості до навколишньої дійсності та до самої себе. Реактивність як особливість темпераменту яскраво виявляється при психічних травмах. Високий рівень реактивності притаманний холерикам, низький — флегматикам.

– **Пластичність** (грец. *plasticos* — скульптурний) виявляється в здатності швидко пристосовуватися до обставин, що постійно змінюються. Певні сторони психічної діяльності перебудовуються або компенсуються завдяки пластичності вищої нервової діяльності. Пластичними є лише сангвініки.

– **Ригідність** (лат. *rigidus* — застиглий) — особливість, протилежна пластичності, це складність або нездатність перебудовуватися при виконанні завдань, якщо цього вимагають обставини. У пізнавальній діяльності ригідність виявляється в повільній зміні уявлень при зміні умов життя, діяльності; в емоційному житті — в загальмованості, млявості, нерухливості почуттів; у поведінці — в негнучкості, інертності мотивів поведінки та морально-етичних вчинків за всієї очевидності їх недоцільності. Ригідність притаманна для холериків, флегматикам та меланхоліків.

– **Резистентність** (від лат. *resistentia* — опір, протидія) — міра здатності чинити опір негативним або несприятливим обставинам. Досить яскраво ця особливість виявляється в умовах стресу, при значній напруженості в діяльності.

– **Екстраверти** (від лат. коренів “екстра” — “назовні”, “верто” — “направляю” — спрямовані назовні) — особистості, які спрямовані назовні, вони в

силу організації їх нервових процесів потребують постійного стимулювання з боку зовнішнього середовища. Їм притаманне прагнення до нових вражень. Такі люди потребують товариства, вони невимушені в поведінці, імпульсивні, безтурботні, балакучі. Їх почуття, емоції не завжди піддаються контролю. Вважається, що екстравертам властиві товариськість, імпульсивність, гнучкість поведінки, значна ініціативність (але незначна наполегливість) та висока соціальна адаптованість. Екстраверти, зазвичай, наділені зовнішньою чарівністю, прямолінійні в судженнях, орієнтуються переважно на зовнішню оцінку. Добре виконують роботу, яка вимагає негайних рішень.

– **Інтроверти** (від лат. коренів “інтро” – “всередину”, “верто” – “направляю” – спрямовані всередину) – особистості, які спрямовані всередину. Їм не потрібне значне зовнішнє стимулювання, і ця властивість формує специфіку їх поведінки. Людина-інтроверт менш контактна, їй притаманні нетовариськість, замкненість, друзів у неї небагато, але вона вірна їм надовго. Інтроверт уникає галасливих компаній, повільний, поважний, планує свої дії та вчинки, досить добре контролює емоції. Інтровертам притаманна соціальна пасивність (за досить великої наполегливості), схильність до самоаналізу і складності щодо соціальної адаптації. Інтроверти краще справляються з монотонною роботою, вони обережні, охайні, педантичні.

Холерики і сангвініки — екстраверти, а флегматики й меланхоліки — інтроверти.

2. Теорії темпераменту: гуморальна теорія; конституційна теорія Е. Кречмера; конституційна концепція У. Шелдона; фізіологічна теорія темпераменту І. Павлова

Гуморальну теорію (від лат. *humor* — рідина, соки організму) підтримував Гіппократ та його послідовники, згідно з нею, ознаки темпераменту зумовлює переважання в організмі певної рідини.

Теорія Гіппократа. Під темпераментом Гіппократ розумів і анатомо-фізіологічні, й індивідуально-психологічні особливості людини. Він пов'язував

типи темпераменту з переважанням в організмі одного з «життєвих соків», а саме крові, чорної жовчі, світлої жовчі і слизу, які циркулюють у людському організмі. Важливий внесок для розвитку цієї теорії зробив послідовник Гіппократа Клавдій Гален (давньоримський лікар, бл. 130 — бл. 200 рр. н. е.).

Гіппократівська теорія стала основою для виникнення вчення про темперамент, згідно з яким існує чотири типи темпераменту. Залежно від переважання тієї або іншої рідини в організмі людина має відповідні темпераментальні характеристики:

- Переважання крові — робить людину активною, життєрадісною й позитивною (сангвінік).

- Переважання чорної жовчі — робить людину депресивною, пригніченою й песимістичною (меланхолік).

- Переважання світлої жовчі — робить людину дратівливою, збудливою й неврівноваженою (холерик).

- Переважання слизу — робить людину спокійною, апатичною, байдужою й повільною (флегматик).

На межі XIX і XX ст. сформувалася концепція, згідно з якою існує зв'язок між будовою тіла людини і властивостями особистості. Поняття «конституція» охоплює всі спадкові або вроджені анатомічні, фізіологічні і психічні властивості індивіда.

Співвідношення статури, темпераменту і характеру в теорії Ернста Кречмера.

Кречмер вважав, що темперамент ближчий до біологічних чинників, але виявляється в динамічних властивостях характеру. Зв'язок між типом статури і деякими психічними властивостями або психічними захворюваннями Кречмер пояснював тим, що і тип будови тіла, і темперамент обумовлені діяльністю ендокринних залоз, отже, залежать насамперед від певних особливостей гормональної системи.

Кречмер у 1921 р. опублікував працю «Будова тіла і характер». Стверджував, що тип статури визначає психічні особливості людей і схильність

їх до відповідних психічних захворювань, адже звернув увагу, що біполярному афективному розладу і шизофренії відповідають певні типи статури:

- *психастезія* — надмірне підвищення або пониження чутливості стосовно психічних подразників;

- *фон настрою* — схильність до веселощів або печалі;

- *психічний темп* — прискорення або затримка психічних процесів загалом і окремо взятих;

- *загальний руховий темп* — рухливість або загальмованість, траєкторія рухів.

На основі цього він виокремив такі психосоматичні типи і відповідні їм темпераменти:

- *Астенік* (грец. asthenes — слабкий) — худий і високий. Мають тендітну будову тіла та видовжене обличчя. Він холодний, самодостатній, замкнутий, упертий, важко пристосовується до дійсності, нереалістичний і схильний до абстракції. При розладах психіки виявляється схильність до шизофренії.

- *Пікнік* (грец. pyknos — щільний) — важка людина. У неї значні жирові відкладення, кругла голова на короткій шії. Він доброзичливий, товариський, не схильний до самоаналізу, емоції коливаються між смутком і веселощами, любить приймати спонтанні ситуативні рішення.

- *Атлетик* (грец. athletes — борець) — людина з добре розвиненою мускулатурою, високим або середнім зростом, широким плечовим поясом і вузькими стегнами, опуклими лицьовими кістками. Він спокійний, реалістичний, стриманий, мислить прямолінійно, важко пристосовується до зміни обстановки. При душевних розладах може несподівано вибухати, проявляючи схильність до епілепсії.

- *Диспластик* (грец. dys — префікс на позначення розладу і plastos — сформований) — неправильної тілобудови. Індивіди цього типу характеризуються різними деформаціями будови тіла (наприклад, надмірним зростом).

Виокремлені типи не залежать від того, є людина високою (низькою) чи худюю (гладкою). Йдеться про пропорції, а не про абсолютні розміри тіла. Можуть бути гладкі лептосоматики, німичні атлетики і худі пікніки.

Е. Кречмер висунув припущення про залежність між статурою і психікою також і в здорових людей. Тому у людей з певним типом будови тіла виникають психічні властивості, які характерні для певних психічних захворювань, але в менш вираженій формі. Наприклад, здорова людина з будовою тіла атлетика має схильність до деяких психічних рис, які властиві хворим на епілепсію.

Залежно від схильності до різних емоційних реакцій Е. Кречмер розрізняв:

– **Шизотиміки** — люди з астенічною статурою. При розладі психіки виявляють схильність до шизофренії. Замкнуті, схильні до коливань емоцій від роздратування до сухості, уперті, малопіддатливі до зміни установок і поглядів. Тяжко пристосовуються до оточення, схильні до абстракції.

– **Циклотиміки** — протилежність шизотиміків. Мають пікнічну статуру. При порушенні психіки виявляють схильність до біполярного афективного розладу. Емоції їх коливаються між радістю і печалю, легко контактують з оточенням, реалістичні в поглядах.

Крім цих великих загальних груп Е. Кречмер виокремив декілька клінічних типів, які складаються з тих самих елементів, що і головні темпераменти, в різних комбінаціях, а саме істериків, епілептиків, параноїків.

Конституційна типологія особистостей Вільяма Шелдона

Ця теорія сформульована в 40-ві роки ХХ століття. Погляди Вільяма Шелдона на типологію близькі до концепції Кречмера.

Класифікація В. Шелдона ґрунтується на переважанні в людському організмі однієї з тканин ембріона: ендодерми, з якої утворюються органи травлення; мезодерми, з якої складаються кістки, м'язи і легені; ектодерми, з якої утворюються шкіра, волосся, нігті, нерви і мозок.

Якості темпераменту Шелдон назвав залежно від функцій певних органів тіла: вісцеротонія (лат. *viscera* — нутрощі), соматотонія (гр. *soma* — тіло) та

церебротонія (лат. *cerebrum* — мозок). Людей, відповідно, назвав вісцеротоніками, соматотоніками і церебротоніками.

Цю типологію вважають найбільш обґрунтованою і статистично підтвердженою серед конституційних.

В. Шелдон провів кореляційний аналіз між ознаками зовнішності і певними поведінковими характеристиками. На основі цього розрізняють такі типи особистості:

– **Ендоморфний тип (вісцеротоніки)**. З великим животом, значними жировими відкладеннями на плечах і стегнах, слабкими кінцівками. Він товариський і поступливий, привітний, любить комфорт, легко виражає свої почуття, прагне спілкування;

– **Мезоморфний тип (соматотоніки)**. Характерна могутня статура, квадратна голова, широкі долоні і ступні). Це люди неспокійні, нерідко агресивні, люблять пригоди. Досить потайливі у почуттях і думках;

– **Ектоморфний тип (церебротоніки)**. Худорлявий і високий, має погано розвинені внутрішні органи, худим обличчям, вузькою грудною кліткою, тонкими довгими кінцівками). Це люди загальмовані й інтровертні, нетовариські, потайливі. У їхній поставі відчувається скутість, схильні до самотності.

Шелдон вважав, що в кожній людині є всі три групи фізичних і психічних властивостей. Відмінності між людьми визначаються ті, які властивості переважають.

Теорія Івана Павлова

І. П. Павлов вивчив фізіологічні основи темпераменту, він звертав увагу на залежність темпераменту від типу нервової системи.

Павлов встановив, що темпераментальні властивості залежать від певних властивостей нервової системи, а саме:

– *сили* процесів збудження і гальмування у нервових волокнах;
– *врівноваженості* нейрофізіологічних процесів — співвідношення потужності збудження та гальмування;

– *рухливості* нейрофізіологічних процесів — швидкості зміни збудження гальмуванням і гальмування збудженням.

Павлов виділив чотири основні типи вищої нервової діяльності:

– *рухливий* (сильний, живий, врівноважений тип нервової системи, відповідає темпераменту сангвініка);

– *інертний* (сильний, спокійний, врівноважений тип нервової системи, відповідає темпераменту флегматика);

– *неврівноважений* (рухливий, нестримний, сильний тип нервової системи, відповідає темпераменту холерика);

– *слабкий* (неврівноважений, малоактивний тип нервової системи, зумовлює темперамент меланхоліка).

Сангвінік. Окреслюється Павловим як «гарячий, дуже продуктивний діяч, але лише тоді, коли він має цікаву справу, тобто постійне збудження. Коли ж такої справи немає, він стає нудним, млявим».

Холерик. Характеризується І. П. Павловим як: «бойовий тип, запальний, дратівливий. Захопившись якоюсь справою, надмірно налягає на свої засоби й сили та, врешті-решт, рветься, виснажується більше, ніж слід, він допрацьовується до того, що все йому вже несила».

Флегматик. За характеристикою І. П. Павлова — «спокійний, врівноважений, завжди рівний, наполегливий і впертий трудівник життя. Але йому потрібен час для розкачки, для зосередження уваги, для переключення його на інший об'єкт тощо».

Меланхолік. Зазначений І. П. Павловим як «явно гальмівний тип нервової системи. Очевидно, кожне явище життя є гальмівним агентом, якщо він ні у що не вірить, ні на що не сподівається, від усього очікує та у всьому бачить лише погане, небезпечне».

На основі кожного типу формуються різні системи умовних нервових зв'язків, але сам процес їхнього формування залежить від типу нервової системи. Тип нервової системи надає своєрідності поведінці людини, визначає рухливість психічних процесів, їхню стійкість. Проте він не є вирішальним чинником

поведінки, вчинків, переконань, які формуються в процесі індивідуального життя людини та в процесі виховання.

Павлов разом із загальними типами, розрізняв спеціальні типи, характерні тільки для людини, оскільки вони відображають співвідношення між образною і мовно-мислительною сигнальними системами:

–*Художній тип* вирізняється яскраво вираженою схильністю до образно-емоційного мислення. Люди цього типу надзвичайно гостро, яскраво, повно і безпосередньо сприймають дійсність, у них розвинена увага, добре розвинена здатність відтворювати дійсність у художніх образах, картинність мови.

–*Розумовий тип* відзначається підвищеною схильністю до словесно-логічного мислення, здатністю до аналізу і систематизації, реагування не стільки на конкретні явища, скільки на їх узагальнення.

–*Змішаний тип* має ознаки як художнього, так і розумового типів.

Учення про спеціальні типи вищої нервової діяльності обґрунтування і подальшого розвитку в дослідженнях І. Павлова та його учнів не набуло.

3. Типи темпераменту та їхня психологічна характеристика: сангвініки, холерики, флегматики, меланхоліки

<http://profi.org.ua/tests/test1.shtml>

Темперамент – сангвінік

Самим незвичайним і цікавим типом темпераменту вважається сангвінік, і це не дивно, оскільки навколишній світ такі особистості сприймають по-своєму, він здається їм чимось чарівним і фантастичним. Саме таке сприйняття сприяє комунікабельності, магнетизму і популярності людей з переважаючим типом темпераменту сангвінік.

Особливості темпераменту. Щоб дати коротку характеристику достатньо кількох слів – це товариськість, активність і емоційність. У таких особистостей дуже врівноважена, рухлива і сильна нервова система. Вони з легкістю

справляються з емоційними та психологічними навантаженнями, здатні швидко перебудовуватися і пристосовуватися до нових обставин. Людина-сангвінік соціально активний, він без особливих зусиль звикає до змін, володіє оптимістичним настроєм, енергійний і завжди готовий прийти на допомогу. Така особистість не має схильності до депресивних станів і зацикленості на проблемах, часто сангвінік має хороше почуття гумору.

Принцип спілкування. Сангвінік вважається самим товариським типом темпераменту, такі люди зазвичай щасливі, коли стають душею компанії, до того ж вони відмінні співрозмовники.

Переваги. Спілкування і нові знайомства йому даються легко, часто такі особистості є хорошими ораторами і вміють переконувати, вони мають неймовірним даром піднімати настрій. Цілеспрямованість допомагає досягати поставлених цілей.

Недоліки. Серед недоліків можна виділити поверховість, оскільки часто сангвінік не розуміє глибоких переживань, адже він сам не надає значення проблемам і різним невдачам. Такі особистості в більшості випадків мають багато знайомих, але можуть не мати ні одними дійсно міцними відносинами. Схильність до непостійності створює враження, що людина вітряний.

Темперамент – Холерик

Головна риса холериків – енергійність. Якщо у людини цього темпераменту з'являється мета, він негайно переходить до її досягнення, і зупинити його практично неможливо. Поки меланхолік обмірковує план дій, а сангвінік розповідає, що він буде робити, холерик встигає досягти наміченого і видивляється нові завдання.

Особливості характеру. Холерик є неврівноваженим, але сильним типом, він може справлятися зі значними психічними навантаженнями, але у такої людини підвищений рівень дратівливості і нестійкості. Представників даного типу легко завести, вони агресивні, часто вихлюпують емоції на оточуючих, але якщо піти їм назустріч вони зможуть швидко заспокоїтися і охолонути. Вроджені лідерські якості сприяють тому, що холерики прагнуть бути переможцями у

всьому, їм важливо залучати до себе увагу, вони знаходяться в постійному русі. Помітити холерика можна по виразною мімікою і різким гарячковим жестам, вони часто тараторять і вважають напад кращим захистом.

За природою холерики товариські і на контакт йдуть легко, але при цьому бажають залишатися лідерами.

Плюси темпераменту. Холерик завжди попередньо аналізує ситуацію перш, ніж вставити свої "п`ять копійок" і це можна віднести до плюсів даного типу. Цей тип темпераменту пробивний, його навіть можна назвати новатором, оскільки надмірна активність змушує прагнути до більшого. Такі особистості вміють швидко приймати важливі рішення завдяки високій концентрації уваги. Творчий підхід до роботи дає можливість розширювати діяльність.

Мінуси темпераменту. Що стосується мінусів даного типу, то такі люди часто не доводять розпочаті справи до кінця, оскільки однією справою довго їм займатися важко, а коло інтересів широкий. Холерик активний, але перебуваючи в постійному русі, часто втомлюється і буває цього не розуміє, через це відбуваються емоційні зриви.

Темперамент - флегматик

Флегматик вважається врівноваженим сильним інертним типом темпераменту. Зі стану рівноваги таких людей вивести важко, оскільки вони володіють стійкою нервовою системою. Це феноменальне спокій сприяє тому, що людина добре переносить стресові ситуації, а за зовнішнім виглядом навіть не скажеш, що він обурений. Флегматик не любить метушитися, також він позбавлений амбіцій і задовольняється тим, що у нього є, не прагне до досконалості. Дізнатися в людині флегматика неважко, такі люди завжди стримані і на обличчі не можна помітити виразною міміки, вони завжди уникають конфліктів.

Переваги характеру. Серед сильних сторін флегматичного людини можна виділити організованість, стійкість до стресів, він розмірено витрачає енергію, надійний і схиблений на порядку як в речах, так і в справах. Зовні він упевнений в собі і спокійний, тому створює враження кам`яної стіни.

Недоліки характеру. Серед недоліків перше місце можна віддати високою інертністю, оскільки така людина не схильна до змін через що часто погано перемикається на інші справи. Він би вважав за краще займатися однією справою весь день, нехай навіть заморочений і важким. Надмірна стриманість часом заважає співрозмовникам зрозуміти його ставлення до них і розмови в цілому, часто флегматика вважають байдужим до всього через відсутність виразної міміки. Скритність відлякує від таких особистостей оточуючих.

Темперамент – Меланхолік

Для меланхоліка буде трагедією те, що для сангвініка – цікавий випадок, а для флегматика – малозначний епізод. Типове уявлення про меланхоліка – сумний, боязкий і залякана людина. Але страх і схильність до депресій не характеризують темперамент. Потрапляючи в неприємні обставини, меланхоліки впадають в тугу частіше, ніж люди інших темпераментів, але при цьому вони володіють безцінними якостями, притаманними їм одним. Академік Павлов називав меланхоліків оранжерейними людьми. Існує версія походження типів темпераменту, по якій меланхоліки призначені для попередження інших людей про небезпеку: підвищена тривожність і чутливість змушують їх завжди бути напоготові. *Класичний меланхолік* – це інтелігент, який прагне до гармонії і порядку в усьому. Все витончене і вишукане в цьому світі створено меланхоліками.

Серед представників цього типу особистості найбільше талановитих музикантів, філософів, поетів і художників. Аристотель вважав, що геніями бувають виключно меланхоліки. Прекрасна риса – все, за що беруться меланхоліки, буває доведено до досконалого стану, навіть якщо на це потрібні роки наполегливої праці. Ідеальні творіння меланхоліків відрізняються від плодів творчості сангвініків або холериків ідеальною формою і виконанням. Меланхоліки завжди віддають перевагу якості.

Меланхоліки глибокі і вдумливі, дивляться на світ з тверезою розважливостю і тому не схильні до надмірного оптимізму та захоплення зовнішніми рисами – вони проникають у суть речей. Якщо енергія

сангвініка витрачається на розмови, холерика – на імпульсивні вчинки, флегматика – на споглядання, то меланхоліки вміють планувати, думати і творити. При необхідності вони згодні багаторазово повторювати дію, поки не доб'ються бажаного результату. Як і будь-який інший тип особистості, меланхоліки не бувають поганими чи хорошими. Вони володіють певним набором особливостей, що дають напрямок його розвитку. Характер кожної людини формується під впливом виховання, оточення і умов життя.

Переваги. Незважаючи на те що меланхоліки дуже емоційні і чутливі, у такого характеру є і плюси. Емоції таких людей чітко виражені, тому навіть найменший дрібниця може їх обрадувати або ж довести до сліз. До позитивних рис даного темпераменту можна віднести такі моменти.

Естетика. Тонка натура і любов до прекрасного робить чоловіків джентльменами, а жінок – солідними дамами.

Можливість передбачення труднощів. Постійна тривога і побоювання виводять меланхоліка з рівноваги, але це допомагає їм заздалегідь уникнути неприємностей.

Схильність до серйозних стосунків. Представники цього психотипу ретельно вибирають собі оточення, тому коло їх спілкування обмежений. Якщо партнер заслужив довіру, то зв'язок з ним буде міцною і довгою. Меланхоліки є найбільш вірними і надійними друзями, постійні у виконанні обіцянок.

Недоліки. Меланхоліки вимагають частого відпочинку, так як швидко втомлюються. Під час таких пауз вони перебувають у роздумах і знаходять цікаві ідеї для нових проєктів. Такі люди володіють чистою душею, нешкідливі, але в їх характері є і мінуси.

Замкнутість. Суєта і галасливі компанії стомлюють меланхоліків, тому вони вважають за краще знаходитися в гордій самоті. Крім цього, цим людям складно розкривати і проявляти свої почуття.

Підвищена тривожність. Оскільки володарі такого темпераменту не вважають себе героями, то їм доводиться постійно побоюватися і боятися, що та чи інша ситуація закінчиться погано.

Песимізм. Подібні люди не народжуються песимістами, ними пізніше стають внаслідок частих зіткнень з життєвими труднощами. Тому в зрілому віці чоловіки і жінки починають «нити» і скаржитися на долю. Відчай вважається вираженою рисою меланхоліка.

Нестійкість до стресів. Емоційний вибух чекає меланхоліків практично на кожному кроці, тому навіть дрібна неприємність переживається ними як велике потрясіння. Відновлюються такі люди болісно і довго. Стреси гальмують їх активність і перешкоджають самореалізації. Із-за постійної готовності до бід меланхоліки не помічають фарб життя.

4. Поняття про характер та його провідні риси. Типологія характеру.

Характер (від гр. – різьбити, мітити) – це сукупність стійких індивідуально-типологічних особливостей особистості, в яких виражається типове ставлення до навколишнього світу і до себе у типових ситуаціях.

Характер – динамічна, упорядкована сукупність стійких, індивідуально психологічних особливостей, котрі формуються в процесі життєдіяльності людини і виявляються в її діяльності та суспільній поведінці: у ставленні до колективу, до інших людей, до праці, навколишньої дійсності та самої себе.

Характер – це компонент особистості, який має свою структуру, що в певний спосіб поєднує його риси.

На основі морально-психологічної природи, риси характеру поділяють на моральні, вольові, емоційні та інтелектуальні. Риси морального, вольового, емоційного та інтелектуального змісту є провідними рисами характеру людини.

Отже, у сфері пізнання структури характеру одним з основних завдань є вивчення цінних характерологічних якостей, необхідних суспільству.

Формування структури характеру починається в дошкільному віці, продовжується й активізується в підлітковому та юнацькому. У зв'язку з цим у структурі характеру вирізняють прості і складні риси.

Утворення складних опорних рис, наприклад, працелюбності, відбувається на основі формування простих, так званих первинних рис (почуття прихильності тощо). Основні риси надають загальної спрямованості розвитку всього комплексу проявів рис характеру. Однак прості, другорядні риси можуть визначатися основними, а в деяких випадках і не гармоніювати з ними. В житті трапляються більш цілісні характери і більш суперечливі. Існування цілісних характерів дає змогу з величезної різноманітності характерів виділити певні їхні типи, наділені загальними рисами.

В системі відносин особистості виділяють чотири групи **рис характеру**, що утворюють симптомокомплекси:

– ставлення людини до інших людей, до колективу, до суспільства: індивідуалізм; колективізм (товариськість, чуйність, повага до інших, і «протилежні» риси — замкнутість, черствість, грубість, зневага до людей);

– риси, що показують ставлення людини до праці, до своєї справи (працьовитість, схильність до творчості, сумлінність в роботі, відповідальне ставлення до справи, ініціативність, наполегливість і «протилежні» їм риси — лінощі, схильність до рутинної роботи, несумлінність у роботі, безвідповідальне ставлення до справи, пасивність);

– риси, що показують, як людина ставиться до самого себе (почуття власної гідності, гордість, що правильно розуміється особою, і пов'язана з нею самокритичність, скромність і «протилежні» їм риси: зарозумілість, що іноді переходить у нахабність, марнославство, егоцентризм, як схильність розглядати в центрі подій себе і свої переживання, егоїзм — схильність піклуватися переважно про своє особисте благо);

– риси, що характеризують ставлення людини до речей (акуратність або неохайність, дбайливе або недбале поводження з речами).

Тип характеру - це наявність в індивідуальному характері людини сукупності рис, спільних для певної групи людей. Типовими рисами називають

психологічні особливості, що є спільними для певної групи людей і водночас є показовими, дозволяють виділити цю групу людей серед інших.

Проблема типології характерів досі не вирішена, хоча низка типологій набула поширення. Слід зазначити, що створення типологій характеру не завжди ґрунтується на наукових методах. Однією з найпривабливіших для широкого загалу є типологія характерів на основі дати народження людини, знаків зодіаку. Різноманітні способи визначення психологічної суті людини та побудова передбачень щодо подальшої долі отримали назву гороскопів. Тривалий час дослідження характерів відбувалися в контексті фізіогноміки (вчення про встановлення відповідності між зовнішнім виглядом людини та її особистістю). Найвідомішою фізіогномічною системою стало вчення І. Лафатера, який переконував, що основним методом з'ясування характеру має бути вивчення форми голови, ліній черепа, аналіз міміки. Набула поширення і система уявлень про можливість передбачення рис людини та її долі за рельєфом долонь. У науковій психології відкидають як хіромантію, так і фізіогноміку. Однак, психологи продовжують наполягати, що в тому, як людина стоїть, поводить, ходить, в якому положенні спить, розкривається суть характеру людини.

Для всіх типологій характерів спільними є такі ідеї.

1. Характер формується в онтогенезі відносно рано і впродовж подальшого життя проявляє себе як більш-менш стале особистісне утворення.

2. Сукупність рис, що утворюють характер, закономірно пов'язані одна з одною.

3. На основі визначення основних рис характеру можна розподілити людей на певні групи.

Найвідоміші типології.

Конституційні типології характеру пов'язують характер з особливостями зовнішності людини, будовою тіла (Кречмер, Шел-дон).

Акцентуальні типології пояснюють особливості характеру виявленням окремих рис та їх сукупностей, що становлять крайні варіанти психічної норми та межують з психопатіями (Леонгард, Лічко)

Соціальні типології визначають характер на основі ставлення людини до суспільства та моральних цінностей (Фромм, Шостром).